

Alpenecho#2: Poročilo z mednarodnega simpozija »Glasni spomini, turbo ljudje: Kartiranje zvokov, podob in spominjanja v postjugoslovanskem prostoru«

Septembra 2021 se je iztekla prva tretjina triletnega projekta »Slovenska narodnozabavna glasba kot politika: percepcije, recepcije, identitete«, po domače »Alpenecho«, v okviru katerega nastaja tudi pričujoča rubrika. Prvo fazo projekta je zaznamoval radovedni vzgib in raziskovalni poskus umestiti pregovorno »domač, slovenski« žanr slovenske narodnozabavne glasbe v širši kontekst aktualnih razprav in raziskav na različnih koncih humanistično-družboslovne krajine. Alpenechovcu verjamemo v moč in odmevnost glasbe – spleta zvokov in besed, tehnologij in idej. Ob prvi obletnici raziskave smo to izjavili tudi naglas – in upamo, da tudi odzvanjajoče – v okviru dvodnevne interdisciplinarnega mednarodnega simpozija *Glasni spomini, turbo ljudje: Kartiranje zvokov, podob in spominjanja v postjugoslovanskem prostoru*.*

Dogodek, ki je potekal 16. in 17. septembra, smo organizirali v okviru 34. grafičnega bienala Ljubljana: ISKRA DELTA v sodelovanju z Mednarodnim grafičnim likovnim centrom – MGLC. Če je bil letošnji bienale posvečen

prevpraševanju in osmišljanju aktualnih in virtualnih obrisov postjugoslovanskega stanja, je bil naš simpozij namenjen razpravi o aktualnih raziskavah na področjih kulturnih in spominskih študij ter študij popularne glasbe v postjugoslovanski regiji (in širše). Akademske prispevke je dopolnila vrsta interaktivnih intervencij: filmski večer, organiziran v sodelovanju z Mednarodnim festivalom kratkega filma – FEKK, poseben vodeni ogled ljubljanskih grafitov, koncert in vodstvo po bienalu.

Dvodnevni dogodek *Glasni spomini, turbo ljudje*, namenjen povezovanju aktualnih domačih in mednarodnih raziskav, smo zasnovali kot platformo za razpravo ter izmenjavo izkušenj in spoznanj. Namen simpozija je bil izpostaviti tekoče projekte in predstaviti odmevnejše sodobne študije, ki obravnavajo tematike kot so popularna glasba, vizualna kultura in kulturni spomin v postjugoslovanski regiji. Trideset govork in govorcev je tako z različnih perspektiv in skozi raznolike primere premišljevalo, kako v postjugoslovanskem prostoru delujejo različne kulturne dinamike in afekti; kako se zvoki, spomini in podobe preoblikujejo, ko prehajajo med različnimi sodobnimi mediji, žanri in prek meja raznih posttranzicijskih periferij; in nenazadnje, s pomočjo katerih konceptov in metodoloških pristopov je tovrstna vprašanja najbolj smiselno naslavlјati.

Simpozij smo organizirali v okviru treh delno prepletenih tematskih grozdov: zvoka in glasbe, spominjanja in medijev ter sodobnih vizualnih kultur. Prvi dan so tako zaznamovali plenarno predavanje in trije paneli, v okviru katerih so govorke in govorci analizirali politične in družbenokulturne razsežnosti popularnoglasbenih krajin postjugoslovanske regije. V okviru drugega dne simpozija smo orisano emergentno diagnozo postjugoslovanskih kulturnih dinamik dopolnili še z izpostavitvijo mehanizmov delovanja kulturnega spominjanja in vizualne (pozicijske in opozicijske, analogne in digitalne) komunikacije v regiji.

Tokrat nas bodo podrobneje zanimali prispevki prvega, »glasbenega« dne, ki je za pričujočo rubriko posebej pomemben.

Kaj pravzaprav je popularna glasba? V kakšnem razmerju je do ljudske glasbe in kako tako prva kot druga učinkujeta na ljudi kot družbene in politične agense? Kje se začenjajo in končujejo boji in upori in kako se oblikujejo oziroma afirmirajo tradicije? Kako se uveljavljajo predstave o samoumevnosti, »naravnosti« določenih glasbenih form ter o njihovi povezanosti z določenimi vsebinami, kot so vrednote in predstave o (ne)pripadnosti, (ne)normalnosti ter (ne)moralnosti? Lahko v okviru tovrstnih razprav sploh govorimo o žanrih, reprezentacijah in kritiško-akademske ocenah vpliva le-teh ali bi se morali osredotočiti na konkretne situacije, infrastrukture, skupnosti in njihove z glasbo povezane prakse?

Enoznačni odgovori na izpostavljena vprašanja seveda ne obstajajo; družbenokulturne študije popularne glasbe lahko namreč izhajajo iz različnih epistemoloških in metodoloških rakurzov. Raziskave, ki izhajajo iz muzikologije in etnomuzikologije tako navadno privilegirajo notne zapise in instrumente, z njimi povezane prakse specifičnih skupnosti in njihovo širšo družbenopolitično oziroma kulturno vlogo. Raziskovalce in raziskovalke, ki izhajajo iz bolj sociološko in kulturološko navdahnjenih perspektiv in popularno glasbo razumejo z vidika sodobnih kulturnih industrij, pa na drugi strani praviloma bolj zanimajo besedila, videospoti, koreografije, in sicer z vidika izstopajočih vzorcev ter njihove produkcije in cirkulacije. Študije, ki analizirajo formativno vlogo medijev pa opozarjajo na še tretji, izrazito materialen vidik zvočne in glasbene realnosti: njeno pogojenost z določenimi tehnologijami, kot so harmonika, klavir ali kitara, in njihovimi zmogljivostmi.

Orisani pristopi niso popolnoma nekompatibilni; včasih se celo zbližajo, denimo na področjih študij občinstev in izvajalcev oziroma vseh tistih, ki so vpleteni v nastanek določenega glasbenega pojava, na eni strani, in v okviru kulturnozgodovinskih projektov na drugi. Na izrazito interdisciplinaren način o popularni glasbi nasploh in konkretnije, o vprašanih, ki jih odpira žanr slovenske narodnozabavne glasbe, razmišljamo tudi Alpenechovci. Zato si prizadevamo kombinirati različne raziskovalne pristope, pri čemer izhajamo iz razpoložljivih predhodnih študij, konkretnih raziskovalnih vprašanj, pa tudi izkušenj in interesov sodelavk in sodelavcev pri projektu. Tudi simpozij *Glasni spomini, turbo ljudje* smo zasnovali na presečišču različnih pristopov, pri čemer smo politični naboj in družbenokulturne učinke regionalnih popularnoglasbenih fenomenov iz postjugoslovanskega prostora obravnavali skozi leče afekta, političnosti žanrov in prostorskih dimenzij glasbe.

Prvi sklop uvodnega dne simpozija je bil tako posvečen razmerju med zvokom, glasbo in afektom – zmožnostjo mobilizirati nekoga oz. spodbuditi k delovanju. Sklop je uvedla Ana Hofman, ki je v plenarnem predavanju predstavila afektivne razsežnosti delovanja novodobnih partizanskih zborov v postjugoslovanski regiji. Pri tem je izpostavila učinkovanje partizanskih pesmi in dejanja zborovskega petja na telo udeležencev. Afekt, povezan s tovrstnimi praksami, je analizirala kot reakcijo na sodobno stanje »politične apatije« oziroma kot odgovor na sodobno nezmožnost skupinskega (političnega) delovanja. Afekt, povezan z glasbenimi praksami, je posledično artikulirala kot diskurzivno, kognitivno in visceralno sredstvo, ki nam pomaga osmisлити nove oblike upora in torej političnega delovanja v razmerju do vladajočih struktur.

Plenarno predavanje je na svojstvene načine odmevalo v vseh nadaljnjih prispevkih. V okviru prvega panela so o afektivnosti popularne glasbe

razmišljali Nina Dragičević, Svanibor Pettan, Mojca Kovačič in Robert Bobnič. Če je Dragičević o mobilizacijski zmožnosti zvočnosti razmišljala v navezavi na dogodkovnost zvočnih performansov, kot so pesmi, spesnjene in uprizorjene v koncentracijskih taboriščih, je Kovačič to perspektivo dopolnila z analizo konkretnih strategij, ki jih uporabljajo poklicni glasbeniki (specifično: slovenski trubači) pri prizadevanjih ustvariti določeno atmosfero v okviru danega dogodka. Bobnič je afektivni potencial zvoka razgrnil skozi analizo razvoja gumbne diatonične harmonike – frajtonarice v kontekstu zgodovine slovenskega naroda doma in v izseljenstvu, Pettan pa je to perspektivo dopolnil s poglobljeno refleksijo lastnega večdesetletnega etnografskega dela, v okviru katerega je preučeval povezave med glasbeniki in njihovimi inštrumenti na primeru Romov na Kosovu.

Drugi sklop predstavitev se je bolj kot na transformativne razsežnosti zvoka in glasbe nasploh osredotočal na političnost posameznih sodobnih popularnokulturnih glasbenih žanrov kot potencialnih generatorjev diskurzov, simbolov in identitet. Peter Stanković, Jasmina Šepetavc, Slobodan Karamanić in Jernej Kaluža so tako v svojih prispevkih vzporejali in analizirali specifične, podobnosti in učinkovanje slovenske narodnozabavne glasbe, turbofolka in trapfolka, tako v kontekstu njihovih lokalnih odzvenov kot v kontekstu pomena teh žanrov v okviru specifičnega trga »glasb sveta«.

Stanković je uvedel panel z analizo krovnih značilnosti (sodobne) slovenske narodnozabavne glasbe. Pri tem je izpostavil uniformnost, domačijskost in morda celo pretirano urejenost kot organizacijske principe simbolnega imaginarija sodobne inkarnacije žanra (za več glej njegovo novo monografijo, *Simbolni imaginarij sodobne slovenske narodnozabavne glasbe* (Založba FDV, 2021)). Šepetavc je k Stankovičevemu orisu stanja dodala analizo zaskrbljujoče prevalentnosti heteroseksualne in patriarhalne matrice v imaginariju tega žanra. Prek ilustrativnih študij primerov je pokazala, kako se narodnozabavna glasba niti v resnih niti v satiričnih inkarnacijah nikakor ne uspe oddaljiti od predstav o slovenskih ženskah kot poniž(a)nih materah in dostopnih naivnih dekletih. Slovenski moški v tem imaginariju na drugi strani nastopajo kot bodisi prehodni, začasni pojavi v ženskih življenjih (gasilci, tovornjakarji) bodisi kot zapite reve.

Karamanić in Kaluža sta oris značilnosti slovenske narodnozabavne produkcije dopolnila s pomembnim kontekstom revitalizacije spojev med »narodnim« oziroma »ljudskim« melosom in popularno glasbo, značilnim za celo postjugoslovansko regijo od devetdesetih let dvajsetega stoletja naprej. Kaluža je tako prepričljivo opredelil vzporednice – in tudi razlike – med srbskim turbofolkom in slovensko narodnozabavno glasbo v devetdesetih letih 20. stoletja. Pri tem je izpostavil, da srbski turbofolk vendarle – vsaj

prek nakazanih razrednih in prostorskih mobilnosti – izkazuje več emancipatornega potenciala kot slovenska narodnozabavna glasba, ki dozdevno gradi na konsolidaciji idealnotipskih »povprečnosti« (dohodkovne, izobrazbene, razredne, kulturne). Karamanić je analizo značilnosti tovrstnih žanrov razširil še na njihovo vrednost v okviru kritičskih in akademskih diskurzov. »Balkanski« fenomen, konkretno turbofolk, je tako prek primerjave vzorcev priljubljenosti tega žanra med nemškimi in srbskimi poslušalci in analitiki predstavil kot primer žanra, ki za zahodne glasbene kritike in potrošnike predstavlja »visoko kulturo«, medtem ko ga poslušalci v Srbiji pogosteje obravnavajo kot zaničevanja vreden šund.

Diskusija o prostorskih umeščanjih lokalnih popularnoglasbenih pojavov se je nadaljevala v okviru tretjega panela, posebej osredotočenega na prostore izvajanja, poslušanja in prakticiranja popularne glasbe. Marija Dumnić Vilotijević je tako predstavila zgodovino zблиževanja različnih elementov ljudskih in popularnih glasbenih pojavov v (post)jugoslovanskem kontekstu od petdesetih let dvajsetega stoletja do danes, in sicer na ravneh kulturne politike, popularnokulturnih industrij in spletov okoliščin. Njen žanrsko-osredotočen vpogled v problematiko je dopolnil Rajko Muršič, ki je v svojem prispevku problematiziral asociiranje določenih družbenih razredov in slojev s poslušanjem konkretnih glasbenih žanrov. Večdesetletni vpogled v delovanje samoniklih lokalnih glasbenih prizorišč mu je namreč razkril kompleksnost oblikovanja vzorcev in navad, ki zaznamujejo glasbena občinstva in ki se oblikujejo na presečišču medijev, institucij, lokalnih praks in globalnih trendov.

Ksenija Šabec in Maja Lazarova sta v svojih prispevkih vendarle izpostavili tudi postopno konsolidacijo političnih konotacij določenih glasbenih praks in žanrov. Lazarova je na primeru makedonskega festivala ljudske glasbe Valandovo prepričljivo prikazala, kako določene teatralne prvine oziroma strategije botrujejo oblikovanju popularne predstave o tem, kaj naj bi sploh bila makedonska ljudska glasba. Šabec pa je prek analize prevladujočih tropov, idej in estetskih preokupacij slovenske narodnozabavne glasbe nakazala, kako se prek raznolikih primerov besedil, nastopov in uprizoritev konsolidirajo povezave med glasbo in predstavo o nacionalni pripadnosti, značaju in melosu.

Vam je žal, ker se dogodka niste mogli udeležiti? Brez skrbi, posebej za bralke in bralce rubrike *Alpenecho* smo pripravili paket rešitev. Izbrani prispevki prvega dne simpozija bodo v tej in naslednjih številkah ČKZ objavljeni v celoti, posnetek vseh predavanj, izvedenih v okviru dvodnevnega dogodka, pa je dostopen na Facebook strani MGLC.

V okviru simpozija so s prispevki sodelovali: Jernej Amon Prodnik, Robert Bobnič, Marija Dumnić Vilotijević, Nina Dragičević, Ana Hofman, Mateo

Hočurščak, Jernej Kaluža, Slobodan Karamanić, Mojca Kovačič, Maja Lazarova, Natalija Majsova, Rajko Muršič, Jessica Ortner, Vjieran Pavlaković, Svanibor Pettan, Aljoša Pužar, Boris Ružič, Maria Sokolova, Peter Stanković, Muanis Sinanović, Tea Sindbæk Andersen, Boris Stepanov, Ksenija Šabec, Jasmina Šepetavc, Anamarija Šiša, Eric Ušić, Mitja Velikonja, Fedja Wierød Borčak.

Program

Prvi dan, 16. september

9:30–10:00 *Uvodni nagovor: Peter Stanković in Nevenka Šivavec*

10:00–11:00 *Predavanje: Ana Hofman (ZRC SAZU), »Zvočnost, afekt, spomin: Preteklost skozi poslušanje« (glej: <https://fb.watch/aOAEMxB8fj/>)*

Moderator: Peter Stanković

11:15–12:45 *Panel 1: Popularna glasba, afekt, mediji (glej: <https://fb.watch/aO-AFC43wth/>)*

Nina Dragičević, »Posljednji se adut sprema / Smrt fašizmu, doviđenja: Antifašistični pesniški tekst kot emancipatorni zvočni dogodek«

Svanibor Pettan, »Longue durée raziskava afektivnih vidikov romskega glasbeništva na Kosovu: avtoetnografski pogled nazaj«

Mojca Kovačič, »Strategije nastopanja slovenskih trubaških zasedb pri ustvarjanju glasbene atmosfere«

Robert Bobnič, »Kulturna zgodovina in medijska arheologija diatonične harmonike«

Moderator: Jernej Kaluža

14:00–15:30 *Panel 2: Panel 2: Politike žanrov (glej: <https://fb.watch/aOAGqc-JOjV/>)*

Peter Stanković, »Simbolni imaginarij slovenske sodobne narodnozabavne glasbe«

Jasmina Šepetavc, »Nedolžne ženske in navihanci: Spolni imaginarij slovenske narodnozabavne glasbe«

Slobodan Karamanić, »Visoka in nizka balkanska glasba: produkcija popularne glasbe med hibridnostjo in razrednim bojem«

Jernej Kaluža, »Slovenska narodnozabavna glasba in balkanski turbofolk: dve variaciji istega ali nekaj povsem različnega?«

Moderator: Robert Bobnič

16:00–17:30 *Panel 3: Popularna glasba in prostor (glej: <https://fb.watch/aO-AH0JrJyZ/>)*

Rajko Muršič, »Samonikla glasbena prizorišča deset let zatem: popularnoglasbena prizorišča, ki se upirajo kapitalu, državi in apatiji«
Ksenija Šabec, »Med domom in svetom: (vsakdanji) nacionalizem in odsotnost razlike v slovenski narodno-zabavni glasbi«
Marija Dumnič Vilotijević, »Glasbene značilnosti ljudskega v turbofolku, narodnozabavni glasbi in trapfolku v Srbiji«
Maja Lazarova, »Teatralnost kot glasbeno-poetična izrazna oblika v sodobni makedonski folk glasbi« Moderatorica: Jasmina Šepetavc

18:00–19:00 Vodeni ogled 34. grafičnega bienala Ljubljana: ISKRA DELTA

21:00–22:30 Večer kratkih filmov postjugoslovanske produkcije v sodelovanju s FeKK – Mednarodnim festivalom kratkega filma, Kulturni Center Q, Klub Tiffany, Metelkova

Drugi dan, 17. september

9:45–11:15 Panel 4: Migriranje spominov in mediji (glej: <https://fb.watch/aO-A13JfIRk/>)

Fedja Wierød Borčak in Tea Sindbæk Andersen, »Branja spominov na vojno v Bosni v severozahodni Evropi in Bosni«

Jessica Ortner, »Narativni načini komuniciranja spominov na vojno v Bosni – Kako vojak popravi gramofon Saše Stanišića«

Natalija Majsova in Jasmina Šepetavc, »Konstrukcija postjugoslovanskih identitet v sodobnem slovenskem filmu«

Boris Ružič, »Nemedirani migrantski spomini: zagovor kontravizualnih praks na balkanski poti«

Moderator: Peter Stanković

11:45–13:15 Panel 5: Spomini, afekti in identitete (glej: <https://fb.watch/aO-Ahw7lvoj/>)

Jernej Kaluža in Jernej Amon Prodnik, »Spomini na uporabo medijev v socialistični Jugoslaviji: analiza intervjujev študentk_ov novinarstva«

Maria Sokolova, »Postsocialistični sentimentalni inventarji: Brskanje po spominih, čiščenje nostalgij«

Martin Pogačar, »E/Afekt Agropop: prihodnost, spomin, etnostalgija«

Tanja Petrovič, »Norost revolucije«

Moderator: Aljoša Pužar

14:30–16:00 Panel 6: Digitalne identitete v vzhodni Evropi (glej: <https://fb.watch/aOAJinhmQA/>)

Muanis Sinanović, »Islamistični Pepe«
Mateo Hočurščak, »Ja sam Jugoslomemka«
Anamarija Šiša, »Feminizem in digitalne identitete žensk v postjugoslovanskem prostoru«
Boris Stepanov, »Fani sovjetske znanstvene fantastike in zgodovina RuNeta«
Moderatorica: Natalija Majsova

16:30–18:00 Okrogla miza: O/pozicijske vizualne kulture (glej: <https://fb.watch/aOAJUvv2XA/>)
Mitja Velikonja, »Postsocialistični politični grafiti na Balkanu in v Srednji Evropi« (predstavitev knjige)
Eric Ušić, »Grafiti, pokrajina in spomin: primer projugoslovanskih grafitov iz druge svetovne vojne in po njej v Istri«
Vjeran Pavlaković, »Grafitirane spominske krajine: muralizacija huliganov in domovinske vojne«
Moderatorica: Helena Konda

18:00–18:20 Sklepne misli: Aljoša Pužar

18:20–20:00 Ko zidovi spregovorijo: Grafiti-safari po Ljubljani, vodita Mitja Velikonja in Monika Kropelj

21:00 Koncert in zaključna zabava: SsmKOSK in DJ ekipa Kafe sa šlagom, v sodelovanju s KUD Podtalnica, cikel Odprto/Open, klub Gromka, Metelkova.

Organizacijski odbor simpozija:

Robert Bobnič, Jernej Kaluža, Maja Lazarova, Natalija Majsova, Muanis Sinanović, Peter Stanković, Ksenija Šabec, Jasmina Šepetavc, Lili Šturm, Mitja Velikonja.

*Dogodek sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije – ARRS v okviru temeljnega raziskovalnega projekta J6-2582 Slovenska narodnozabavna glasba kot politika: percepcije, recepcije in identitete.